

OSMANLI ŐAIRLERİNİN ÇAĞATAYCA ŐİİRLERİ
III
UYGUR HARFLERİ İLE YAZILMIŞ BAZI MANZUM PARÇALAR
I

OSMAN F. SERTKAYA

Osmanlı Őairlerinin, Nevâî'ye nazîre olarak, aĐatay Őivesi ile yazdıkları gazellerden Nedîm ve Őeyh Gâlib'e ait olanlarını, «*Osmanlı Őairlerinin Çağatayca Őiirleri*» adlı makalemizde¹, yine Ahmed-i Dâ'î, Karamanlı Nizâmî, Refî'-i Amîdî, Fasîh Ahmed Dede ve Benli-zâde İzzet Mehmed Efendi'nin aĐatay Őivesi ile yazılmış gazellerini, Vak'a-nuvîs Mehmed Pertev (Muvakkıt-zâde) tarafından Benli-zâde İzzet Mehmed Efendi'nin gazeline aĐatay Őivesi ile yazılmış tahmîsini ve Za'fî'nin Osmanlı Türkçesi, Arapça, Çağatay Türkçesi ve Farsça beyitlerle yazdığı mülemma'sını «*Osmanlı Őairlerinin Çağatayca Őiirleri II*» adlı makalemizde yayınlamıŐtık².

Bu makalemizde ise, ilk bölümde, Bahtî mahlaslı bir Şairin Nevâî'nin bir gazeline aĐatay Őivesi ile yaptığı iki nazîrenin transkripsiyonlu metnini, ikinci bölümde, yazarı bilinmeyen 17. beyitlik bir kaside ile Lutfî'nin bir gazeli'nin ve Lutfî ile Sekkâkî'nin bazı gazellerinin transkripsiyonlu metnini, son bölümde ise transkripsiyonu verilen metinlerin tıpkıbasımını yayınlamaktayız.

İkinci bölümdeki üç vesika da Doğu Türkçesi (Çağatayca) hususiyetleri taşımakta olup, üstte Uygur ve Altta da Arap harfleri olmak üzere, iki alfabe ile yazılmıştır.

Çift alfabe ile yazılan metinleri transkripsiyonlarken;

- Uygur harflerinin İslâmî devredeki deĐerlerini tespit etmek,
- Uygur harfli metinlerde *e*, Arap harfli metinlerde ise *i* olarak geçen sesin karŐılaŐtırılmasını sağlamak ve böylece *e~i* deĐiŐmesi gibi,
- t~d* deĐiŐmesi gibi,
- s~z* deĐiŐmesi gibi,

1 TDED, XVIII, s. 133-138.

2 TDED, XIX, s. 171-184.

Türk dilinin önde gelen meselelerine ışık tutmak gâyesi ile , Uygur harfli metin üst satırda düz harflerle, Arap harfli metin ise alt satırda *italik* harflerle verilmiştir.

Uygur harflerinde ünlülerin tamamı yazıldığı ve uzun-kısa ünlü farkı tesbit edilemediği için Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun ünlüler yalnız Arap harfli metnin transkripsiyonunda gösterilmiştir.

Yine Uygur harfleri yazıldığı değerde transkripsiyonlanmış, yukarıda izah ettiğimiz sebeplerden dolayı, Arap harflerindeki karşılıklarıyla transkripsiyonlanmamıştır.

Teknik imkânsızlık dolayısıyla Uygur harfli metinde (y) sesi yazılmadan ifâde edilen ö (Türk İlmî Transkripsiyon Alfabeti'ndeki altı iki noktalı o) sesi yerine o, (y) sesi yazılmadan ifâde edilen ü (Türk İlmî Transkripsiyon Alfabeti'ndeki altı iki noktalı u) sesi yerine *u* kullanılmıştır.

e kelime başında çift diş (yani a) ile ifâde edilen sestir.

BAHTİNİN GAZELİ

İstanbul, Topkapı Sarayı Arşivi, no. 11980-D'de II. Bayezid'e ait evrak arasında kayıtlı olan bu metin, üç gazel ve 6 satırlık Farsça bir dilekçeyi ihtiva etmektedir. Gazellerin yazılı bulunduğu kâğıdın eni 7,7 cm, uzunluğu da 91,8 cm olup, bu kâğıt, ilk parçası 46,6 cm, ikinci parçası ise 45,2 cm boyunda olan iki kâğıdın birbirine yapıştırılması ile meydana getirilmiştir.

Baştan 19,6 cm başlık olarak ayrılmıştır. Burada, yukarı kısımda kalın uçlu bir kalemle ve Uygur harfleri ile «huu» altına Arap harfleri ile «hü», ortaya doğru olan kısma yine kalın uçlu bir kalemle ve Uygur harfleriyle «emlahuşşuar-a mevlan-a Nevayi aytür» altına Arap harfleri ile «*emlahü's-şuārā mevlānā Nevāyī aytur*» yazılmıştır.

Metnin sağında ve solunda 0,8 ile 0,4 cm arasında değişen bir boşluk bırakılmış ve metnin yazılacağı yer kırmızı mürekkeple sınırlandırılmıştır. Metin siyah mürekkeple yazılmış olup, Uygur harflerinin altındaki yazılar, sondaki *devlet müstedām bād bihaqqı'n-nebiyyi bi'l-'ibād* cümlesi ve birinci ve ikinci nazîrenin Uygur harfli başlıklarının altında, sol kenarda yazılmış olan *Bahât-i Muhlis* ibâresi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Metinde Uygur harflerinin daima kalın uçlu bir kalemle ve diğer yazılara nazaran daha iri ve kalın bir tarzda yazıldığı görülmektedir.

Nazîrelerin yazarı Bahtî'nin kim olduğu hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Yalnız ikinci nazîrenin sonundaki «*devlet müstedâm bād biḥaḳḳı'n-nebiyyi b'l-'ibād*» cümlesinden sonra şu Farsça satırların geldiği görülmektedir, «*Manşib-ı sağ kol-ı ğurebā der in maḥall memlū est. Bisyār kes müşteri peydā şude est. Am-mā ğurebā in za'if-rā miṭalebend. Eger 'ināyet-i zıllu ilāhī bāşed in manşib be-Bahtî-i muḥliş himmet kunend devlet-i dü cihānī müstedām bād (Bu mahalde sağ kol gariplerinin mansıbı doludur. Çok kimse buraya talip olmuştur. Fakat garipler bu za'if kulu istiyorlar. Eğer padişahın ināyeti nasip olup, bu mansıb himmet edilip de duacınız Bahtî'ye lutf edilirse, iki dünyânın devleti ebedî olsun)*».

Bu Farsça satırlara ve ilk nazîrenin 3. beyiti ile ikinci nazîrenin 4. beytine dayanarak, Bahtî'nin sultan II. Bâyezîd'den bir mansıb dileyip, sağ kol garipleri (ğurebā-yı yemîn)'nden olmak istediğini, yine ikinci nazîrenin 5. beyitine de dayanarak bir Osmanlı şâiri olduğunu söyleyebiliriz³.

- I. emlaḥuşşuar-a mevlan-a Nevayi aytur⁴
emlaḥü's-şuārā mevlānā Nevāyī aytur

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

- 1 Sini körgeç dir idim bir mihrübānım bar imiş
Allāh Allāh ni belā bāṭıl gümānım bar imiş
- 2 'Arızıñg māhiyyeti ağzuñg sözün şerḥ eylesem
Veh ne tab'-ı pāk ü zihn-i ḥurde-dānım bar imiş

3 İsmail Hikmet Ertaylan, Bahtî'nin II. Bayezid devrinin Nevâyî'si olduğunu ve Bahtî'nin II. Bayezid'den câize olarak bir ev istediğini zikreder. Bk. Lûtfi Divanı, İstanbul, 1960, s. 28.

4 Metnimizde 5 beyti geçen Nevâyî'nin bu gazeli, şairin Ğarâyibü's-şığar adlı divânından alınmıştır. Bu gazel Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan bölümü no 808'de kayıtlı Nevâyî külliyyatında 443^b-444^a da ve Süleymaniye Küt., Fatih, no 4056'da kayıtlı Nevâyî külliyyatında 432^b'de, metnimizdeki 4. beyitten sonra gelmek üzere,

Cevher-i 'ışkın alurğa ḥalk maḥfi naḳdi dik
Cān içinde bir niçe dāğ-ı nihānım bar imiş

Yüz ğamım bar irdi muğ kütüğe kirgeç boldı ref
Veh ki min ğāfil 'aceb dārü'l-emānım bar imiş

beyitleriyle, 7 beyit olarak geçmektedir. Bk. Agah Sırrı Levent, *Ali Şir Nevâî*, II, s. 35.

- 3 Çāk kıl köksümni ey bed-mihr tā ki bilge sen
Tīg-ı hecriñg-din ni nev' āzürde-cānum bar imiş
- 4 Ne hayāt erdi öler hālet-te kim körgeç anı
Nāz ile didi henüz ol nātüvānım bar imiş
- 5 Dir ki yalqıp-tur Nevāyī ünidin veh yaḫşı-dur
Kim tırglık-tin nişān tek bir figānum bar imiş

Nüshalar :

- A. İstanbul, Topkapı Sarayı Küt., Revan, No. 808 (443^b-444^a)
B. İstanbul, Süleymaniye Küt., Fatih, No. 4056 (432^b)

- 1^a mihrübānum] A,B, mihrbānum |
2^a māhiyyeti] A,B, māhiyyet ü | eylesem] A eylerem; B, eyledim |
2^b ne] A,B, ni ||
3^a tā ki bilge sen] A,B, tā kim bilge sin |
4^a ne ... erdi ... hālet-te ... anı] A, ni ... erdi ... hālim-de ... mini; B, ni ...
irdi ... hālet-de ... mini |
4^b didi] B, didim ||
5^a yalqıp tur] A,B, yalqıp min |
5^b tırglık-tin nişān tek] A, tırglık-din nişān tik; B, tırglık-din nişān dik ||

II. cevap aytur
cevāb aytur

- 1 Pādşāhım devri-de bir hoş zamānım bar imiş
Barça havf u hem haḫar-dın köp āmānım bar imiş
- 2 'Adl ü inşāfıñg-ça rey berdi Hıḫā vü tā Hōten
Hāmdülü'llāh kim şehim dik mihrübānum bar imiş
- 3 Çünkü sultān Bāyezīd Hān aldı rümüñg tahtını
Uşbu devlet çün ezelden kendüsi-ge yār imiş

4 Her 'adū kim münkir olsa sultānum devleti-ğa
Bu mu'ayyen kim 'adūnıñ boynu yip ü dār imiş

5 İ'tikādlık kulları-nıñ yüzi Bahtı dik küler
İ'tikādsız yörügen ornı cehennem nār imiş

III. taq-i bir cevab aytur
dağı bir cevāb aytur

1 Ol perī-ruḥ kim anıñ ağzı 'acāyib tār imiş
Körse miñg zāhid köyüp la'l-i lebi-ğa zār imiş

2 Zülfiniñ ki piçini kılsam anıñ şerhin 'ıyān
Güyiyā bir nukre-i pāk üzre yatқан mār imiş

3 Kökrekim-ni yargül u körgül ne ot-lar yana dur
Ger inan-maz sın āhum-nıñ şu'lesi çün nār imiş

4 Mañsıbım-nı isteyür arabacı vü barsçı-lar
Her kişi kim kendüyi bilmese bes kim 'ār imiş

5 Bahtı güstāh-lıq kılıp aydı Nevāyi-ğa cevāb
Ol gazel-ğa bir cevāb ayğu bu Rüm-da bar imiş

devlet müstedām bād bihaqqı'n-nebiyyi bi'l-'ibād

1 Mañsıb-ı sağ kol-ı gurebā der in maḥall
2 memlü est. Bisyar kes müşteri peydā
3 şude est. Ammā gurebā in za'if-rā
4 mıtalebend. Eger 'ināyet-i zıllu ilāhī bāşed
5 in mañsıb be Bahtı-i muḥliş himmet kunend
6 devlet-i dü cihānī müstedām bād

KASİDE

İstanbul, Topkapı Sarayı Arşivi, no. 11980-B'de II. Bayezid'e ait evrak arasında kayıtlı olan bu metin, yazılış ve istinsah ediliş tarihi ile, müellifi ve müstensihi bilinmeyen, çift alfabe ile yazılmış 17 beyitlik bir kasîdeyi ihtiva eder.

Metnin yazılı bulunduğu tomarın uzunluğu 174,7 cm olup, bu tomar, 21 cm ile 52,5 cm arasında değişen ve eni 17,4 cm olan beş ayrı kâğıt parçasının birbirine yapıştırılması ile meydana getirilmiştir.

1- 4 beyitleri ihtiva eden 1. parça	52,5 cm
5- 8 ^a » » » 2. »	30,3 »
8 ^b -10 » » » 3. »	21 »
11-14 » » » 4. »	34,4 »
15-17 » » » 5. »	36,5 » uzunluğundadır. Kâğıt beyaz, oldukça kalın ve sağlam olup, yazı için kullanılan üst tarafı saykallıdır.

Tomarın baş tarafına 6. parça olarak koyu kırmızı renkte bir sahtiyan yapıştırılmıştır. Bu sahtiyan, tomar halinde olan metne bir nev'i kapak gibi, onu muhafaza etmek için eklenmiştir. Bu kapak dört köşelidir. Boyu 13,7 cm olup, üstte ortaya doğru hafifçe sivrilerek 14,2 cm'yi bulmaktadır.

Tomarın baş tarafında 13 cm'lik bir kısım boş bırakılmıştır. Burada altın yaldız ile هو الفتح ibâresi vardır.

Metin, sağdan 1,5 cm soldan 1,3 cm boş bırakılarak, iki ince çizgi ile çerçevelendirilmiş, daha sonra bu iki ince çizginin arası altın yaldız ile doldurulmuştur. Böylece 17,4 cm eninde olan kâğıdın 14,3 cm'si yazıya ayrılmış olmaktadır.

Uygurca satır araları 4 ile 5 cm arasında değişmektedir. Yazı Fatih Sultan Mehmed Yarlıği'nda olduğu gibi hafifçe sola yükselmeyip, satırı düz olarak takip etmektedir.

Metinde bir yerde boşluk bırakılmış (bk. beyt 7^a) burada olması gereken *teñgri* sözü ise satırın sağındaki boşluğa yazılmıştır.

Aşağıda metnini verdiğimiz, çift alfabe ile yazılan, müellifi, müstensihi ve istinsah tarihi bilinmeyen 17 beyitlik kasîde, kanaatimize göre büyük bir ihtimalle, İstanbul'da yazılmıştır ve müstensihi de Fatih Sultan Mehmed Yarlıği (FSMY)'ni istinsah eden kişi olsa gerekir. Bu kaside ile FSMY, kâğıt cinsi, yazı tipi ve imlâ husûsiyetleri ile birbirine çok benzemektedir ve her iki vesika da aynı numarada (FSMY 11980-A, Kasîde 11980-B'de) kayıtlıdır.

Huve'l-fettāh

Hezec + --- / + --- / + --

- 1 Ey-a al-i nasab ḥān-niñg uruġ-ı
 Eyā 'ālī-naşb ḥān-niñg uruġı
 Acun patşa-ları-niñg ki uluġ-ı
 Acun pādşeh-leri-niñg ki uluġı
- 2 Tirilmek-ni sisiñg birl-e tiler men
 tirilmek-ni siziñg birle tiler men
 Siz-i tilemegen til-ni tiler men
 Sizi ülemegen til-ni tiler men
- 3 Ğarib-ler kıbl-e-gah-ı ḥaki payıñg
 Ğarīb-ler kıbleġāhı ḥāk-i pāyıñg
 Uluz sultan-lar-ı kemter gedāyıñg
 Ulus sultān-ları kemter gedāyıñg
- 4 Bu ne luţfu bu ne ḥatsiz kerem tür
 Bu ne luţf u bu ne ḥadsiz kerem dür
 Çuu siz ġam-ḥor-sız osge ne ġam tur
 Çü siz ġam-ḥ'ārsız-özge ne ġam dur
- 5 İrür e-y patş-a erdeki 'adet
 İrür ey pādşeh erteki 'ādet
 Sa'adet ehl-i-tiñ yuġmaġ sa'adet
 Sa'ādet ehl-[i]-din yuġmaġ sa'ādet
- 6 Sa'adet çün esel-te bar imiş-tük
 Sa'ādet çün ezel-de bar imiş-dük
 Taġ-ı bu baġş-ı ġul-ġa yar imiş-tük
 Daġı bu baġşı ġul-ġa yār imiş-tük

- 7 Sebeb birl-e min-i [teñgr-i] kidürt-i
Sebeb birle mini [tiñgri] kitürdi
 Şeh-i gaz-i cenabı-ğa yidürt-i
Şehī gāzī cenābı-ğa yitürdi
- 8 Otağım yoq turur oldurmaq-a hiç
Otağım yoq turur olturmağa hiç
 Otağ sosin-i aymaz-lar [k]alur kiç
Otağ sözini aymas-lar k̄alur kiç
- 9 Otağ bolz-a yan-ı-ta aħde-ħan-e
Otağ bolşa yanı-da aħte-ħāne
 Taq-ı yoq[k]ar-ı ayvan sir-ħan-e
Daħı yoqk̄arı ayvān zīr-ħāne
- 10 Munuñg tek iv el-e kirz-e şeher-te
Munuñg tik iv il-e kirse şeherde
 Turupan şukr idey erde şeher-te
Turupan şükr itey irte şeherde
- 11 Şeh-a men bir tu'a-[cı] men kemine
Şehā meñ bir du'acı meñ kemīne
 Keçe-ler surderim yusüm semin-e
Kiçeler sürterim yüzüm zemīne
- 12 Ayur men ta felek bunyatı bolğay
Ayur meñ tā felek bünyād[ı] bolğay
 Cihan içr[e] bilig-niñg yat-ı bolğay
Cihān içre bilig-niñg yād[ı] bolğay
- 13 Kop yıl-lar saltanat taht-ı-ta turğıl
Köp yıl-lar saltanat taht-ı[ı]-da turğıl
 Bar-ı tuşmen-leriñg-niñg boynın urğıl
Barı düşmen-leriñg-niñg boynın urğıl

- 14 Neçük men kılmayın imti tu'a 'arz
Niçük meñ kılmayın imdi du'ā 'arz
 Kim osge ilge vacib-tür meñgge farz
Kim özge ilge vācib-tür mañga farz
- 15 amuu tuşmen-leriñg kelz-un adem-a
amu dūşmen-leriñg kelsün adem-a
 Vey-a bir yol-ı, barz-un-lar 'adem-a
Veyā bir yolu barsun-lar 'adem-a
- 16 apuñg-niñg topra-ı koz tudiyaz-ı
apuñg-niñg topraı kōz tūdiyāsı
 Ne topra kim sa'atet kimyaz-ı
Ne topra kim sa'adet kīmiyāsı
- 17 Cihan barına canıñg bar bolz-un
Cihān barına cāniñg bar bolsun
 Hemiş-e badu tevlet yar bolz-un
Hemīşe bat u devlet yār bolsun
Amīn rabbū'l- 'ālemīn

LUTFİ'NİN GAZELİ

Istanbul, Topkapı Sarayı Arşivi, no. 11980-C'de II. Bayezid'e ait evrak arasında kayıtlı bulunan 5 beyitlik metin, Lutfi'nin gazeli olup, istinsah tarihi ve müstensihi bilinmemektedir.

Metin, boyu 42,5 cm, eni (en geniş yerde) 14,9 cm olan kalın, sert, filigranlı ve saykallı sarı renkli yekpare bir kâğıda yazılmıştır. Uygur harfleri siyah, Arap harfleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Son beyitin Uygur harfleri ile yazılan ilk mısramdaki «bili-de» ibâresi siyah mürekkeple ve Arap harfleri ile yazılmıştır.

Tıpkıbasımı ilk olarak Ertaylan tarafından Lûtfi Divanı, s. 32-33'de yayınlanan bu gazel, Ertaylan'a göre «Şuara teskerelerinin Anadolu'ya Horasan'dan ve Herat'tan, Bursalı Ahmet Paşa devrinde gönderildiğini belirttikleri 33 Nevâyî gazelinin aslı olduğu kanaatindedir. Ertaylan, Nevâyî'nin 33 gazelinin Fatih devrinde gönderilmediğini, burada transkripsiyonlu metnini verdiğimiz Nevâyî'nin gazeli ve Bahtî'nin iki nazîresinin, 17 beyitlik müellifi meçhul kasidenin ve Lutffî'nin bu gazelinin II. Bayezid devrinde Horasan'dan ve Herat'tan gönderilmiş olduğunu söylemektedir⁵.

Bize göre; Bahtî'nin Çağatayca nazîreleri, II. Bayezid'den mansıb isteyen Farsça dilekçenin sahibinin edebiyattan anladığını belirtmek için dilekçenin üstüne ilâve edilmiş bir metin olup, Osmanlı sarayında yazılmıştır. Çünkü :

11980-C'de kayıtlı olan Lutffî'nin gazelinin yazılı olduğu kâğıdın son beyitinin 1. ve 2. mısralarına tekabül eden yerde bir makas filigranın ağzı görünmektedir. Doğu'da imal edilen kâğıtlarda filigran olmadığına göre, bu metnin Herat ve Semerkand'dan gelmediği, Osmanlı sarayında ve Avrupadan gelen bir kâğıda yazılmış olduğu kendiliğinden meydana çıkar.

Ayrıca yazının da Abdurrezzak Bahşî'nin İstanbul'da istinsah ettiği, içinde Atebetü'l-hakâyık, Mahzenü'l-esrar ve Lutffî ile Sekkâkî'nin aşağıda transkripsiyonlu metnini verdiğimiz şiirlerini ihtiva eden yazmanın yazısına ve imlâsına fevkalâde benzediğini burada belirtmek gerekmektedir.

Hâlen, İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Bölümü, No. 4757'de kayıtlı olan Abdurrezzak Bahşî'nin tertiplediği bu mecmuanın 30 Ocak 1480'de tamamlandığını bildiğimize göre, Lutffî'nin gazelinin de, mecmuanın yazılışından daha sonraki bir zamanda Abdurrezzak Bahşî tarafından yazılmış olabileceği ihtimali ihtiyatla ileri sürülebilir.

Müctes + - + - / + + - - / + - + - / + + -

- 1 Kosüñg ki lal-e vu nesrin oz-e meger⁶ usal-a yadur*
Közüñg ki lâlê vü nesrîn öze uzala yatur
 Hoten çeçek-ler-i-tür ki meger gasal-e yadur
Hoten çeçek-leri-dür ki meger gazâle yatur

* Bu gazel Lûtfi Divanı, tıpkıbasım s. 38-39'da nüsha farkları ile geçmektedir.

5 Lûtfi Divanı, s. 28-29.

6 Bu mısradaki «meger» kelimesi fazla olarak yazılmıştır. Bu kelime çıkarıldığı vakit vezin düzeltilmektedir.

- 2 Ne uyķuz-ı ağır ermiş meniň bu baħdım-nıň
Ne uyķusı ağır irmiş meniň bu baħtum-nuñ
 Ki munça kim kıl-a-tur koňglüm ahu nal-e yadur
Ki munça kim kılatur köňglüm āh u nāle yatur
- 3 Koňgül-ni nar yaňgaķ-ı orter osge al-ı bil-e
Köňgül-ni nār yaňgağı örter özge alı bil-e
 Yoķ erz-e yaz-ı-ta çentın hesar lal-e yadur
Yoķ erse yazı-da çendin hezār lāle yatur
- 4 Fıraķ şerhin-i irsāl kılğal-ı heyhat
Firāk şerhini irsāl kılğalı heyhāt
 Resul tapman u cibim-te yuz risal-e yadur
Resül tapman u cibim-de yüz risāle yatur
- 5 Geh inçke ağırığ ider kaçt Ludfi geh sevda
Geh inçke ağırıđ iter kaçd Luťfi geh sevdā
 Kaçan ki bili-de ol ‘amberin kulal-e yadur
Kaçan ki bili-de ol ‘anberin külāle yatur
 tevlet mustam bad biħaķ[[k]-ı nebiy[y]i ‘alayiselam
devlet müstedām bād biħaķkı’n-nebiyyi ‘aleyhi’s-selām

LUTFİ ve SEKKAKİ’NİN GAZELLERİ

İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya bölümü no. 4757’de kayıtlı, Şeyhzâde Abdurrezzak Bahşı tarafından H. 17 Zilkade 884/M. 30 Ocak 1480 tarihinde, İstanbul’da, üst satırda Uygur harfleri ile alt satırda ise Arap harfleri ile olmak üzere, çift alfabe ile tertip edilmiş olan yazma⁷, sırası ile Edîb Ahmed’in

7 Yazmanın tavsifi için bk. Reşid Rahmeti Arat, *Atebetü ’l-hakayık*, İstanbul 1951, s. 27-30.

Atebetü 'l-hakâyık'ını⁸, Haydar'ın Mahzenü 'l-esrâr'ını⁹ ve Lutfî ile Sekkâkî'nin gazellerini ihtivâ eder.

Lutfî ve Sekkâkî Çağatay edebiyatının Ali Şir Nevâyî'den önce gelmiş iki büyük şâiridir. Nevâyî, Muhâkemetü'l-lügateyn'de kendisinden önceki şâirleri sayarken Sekkâkî ile Lutfî'yi de zikreder¹⁰.

Transkripsiyonlu metnini verdiğimiz gazellerden dokuzu Lutfî'nin üçü Sekkâkî'nindir.

Sekkâkî'ye ait olduğu belirtilen bu üç gazel, Lutfî'nin mürettep divanlarında çok küçük değişikliklerle Lutfî'ye ait olarak geçmektedir.

Lutfî divanındaki bu üç gazelin transkripsiyonu, aşağıda metni verilen Sekkâkî'nin gazelleriyle bir karşılaştırma yapılması maksadı ile, dip notunda verilmiştir.

Bu gazellerin aslen Sekkâkî'ye mi yoksa Lutfî'ye mi ait olduğu meselesi bugüne kadar maalesef halledilmemiştir. Köprülü, Ertaylan ve Eckmann, Nevâyî'nin verdiği bilgileri tekrar etmiş ve meseleye bir açıklık getirmemişlerdir¹¹.

Bugüne kadar yapılan araştırmalar, Ali Şir Nevâyî'nin, kendisinden önceki şâirler hakkında verdiği yanlış malûmatın hemen hemen tamamını tashih etmiştir. Bu yanlışlık ve eksikliklerin sebebi başlıca iki noktada toplanabilir. Nevâyî, ya kendinden önce gelen şâirler hakkında bilgisizdir veya bilerek yanlış malûmat vermektedir. Meselâ :

a) Muhâkemetü'l-lügateyn'de Lutfî'nin Sekkâkî'den üstün olduğunu belirten Nevâyî, Mecalisü'n-nefâyis'in ikinci meclisinde, Sekkâkî'nin şüirleri ile maverâü'n-nehr'in meşhur şâirlerinden biri olarak temayüz ettiğini söylerken kendisini bu dedikodunun nâkili durumunda bırakmak için sözlerinin sonunda «... vallâhü alem bi's-şavâb» ibaresini de zikreder¹².

b) Hocendî'nin eseri Nevâyî'de «Ta'aşşuk-nâme» adı ile geçmektedir. Gerçekte Hocendî'nin eserinin adı «Le'âfet-nâme» olup «Ta'aşşuk-nâme» «Seydî Ahmed Mirzâ»nındır¹³.

8. *Atebetü 'l-hakâyık*'ın tenkitli neşri için bk. Reşid Rahmeti Arat, *Atebetü 'l-hakâyık*, İstanbul 1951.

9. Bu metnin tenkitli neşri, üçü Uygur harfli, ondördü Arap harfli ve biri de basma nüsha olmak üzere, tarafımızdan neşre hazırlanmıştır.

10. İshak Refet Işıtman, *Ali Şir Nevâî, Muhâkemetü 'l-lügateyn*, Ankara 1941, 97 ve 146; Agah Sırrı Levend, *Ali Şir Nevaî (IV. Cilt, Divanlar ile hamse dışındaki eserler)*, Ankara 1968, s. 213.

11. F. Köprülü, *Çağatay maddesi*, İslâm Ansiklopedisi, s. 290; İ. H. Ertaylan, *Lâtîfî Divanı*, s. 3-5; J. Eckmann, *Çağatay Dili Örnekleri III, Sekkaki divanından parçalar*, TDED XII, İstanbul 1963, s. 157-159.

12. 11 no'lu notta gösterilen yerlere bk.

13. Bu hususu ilk defa T. Gandjei düzeltmiştir. (*Note on the colophon of the «La'âfet-nâme» in Uighur characters from the Kabül Museum*, Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli XIV, Napoli 1964, s. 161; Osman F. Sertkaya, TDED, XIX, s. 231.

c) Muhâkemetü'l-lügâteyn'de kendisinden önce gelen şâirleri zikr eden Nevâyî «Haydar Horezmî» adlı bir şâirden bahseder. Haddizatında Haydar «Mîr Haydar (Tilbe)» adı ile bilinen Maḥzenü'l-esrâr (veya Maḥzen) adlı eserin müellifi, Horezmî ise Muḥabbet-nâme'nin müellifidir¹⁴.

Burada bir noktayı belirtmek yerinde olur. Bütün bu yanlışlar, Nevâyî'nin büyüklüğüne asla leke sürmez, fakat onun kendisinden önceki şâirleri objektif ölçülerle değerlendirmedini gösterir. Bundan dolayıdır ki edebiyat tarihçisine bir uyarma olmak üzere, bu makalede bu meselelere işâret edilmiştir.

Son olarak edebiyat tarihinde bu gibi alış verişlerin başka şâirlerde de görüldüğünü belirtelim. Meselâ Şeyhî'nin;

*Kānķı dimāg içinde ki 'iŝķuñ hevāsı yok
Biñ ḥacc ederse Merve ḥaķıyçün şafāsı yok*

beyti ile başlayan gazeli¹⁵, Nesîmî divanında¹⁶,

*Ḥansı dimāg içinde ki 'iŝķuñg hevāsı yok
Miñg kez ḥacc itse Ka'be'ye hergiz şafāsı yok*

beyti ile, yine Şeyhî'nin;

*Göñül bende tapuçı cān seniñg-dür
Ne buyursañ şehā fermān seniñg-dür*

beyti ile başlayan gazeli¹⁷, Şah İsmail Hatâyî'nin divanında;

*Ne buyursañg şehā fermān seniñg-dür
Yohñda cān ü baş ḳurbān seniñg-dür*

şeklinde geçmektedir¹⁸.

Lutfî ve Sekkâkî'nin Abdurrezzak Bahşî tarafından istinsah edilen 12 şiirin de Abdurrezzak Bahşî'nin Osmanlıca'yı iyi bilmediğini gösteren bir takım dil ve imlâ hususiyetleri vardır. Bu hususiyetleri şu maddelerde toplamak mümkündür.

a) Uygur harfli satırda -e- olarak geçen ses Arap harfli satırda umumiyetle -i- olarak geçmektedir. kelgen ~ *kilgen* X (5^a); teñgri ~ *tiñgri* VIII (5^a); meñggiz ~ *miñgiz* IX (2^b); ermiş ~ *irmiş* XV (3^b); örneklerinin yanında her iki satırda

14 Bu husus da ilk defa T. Gañdjei tarafından düzeltilmiştir. (*Note on an unknown poem of Haidar in Uighur characters*, in A Locust's Leg. Studies honour of S. H. Taqızadeh, (London 1962), s. 65).

15 *Şeyhi Divanı, Tavama sözlüğü ve nüsha farkları*, İstanbul 1942, tıpkıbasım s. 116.

16 Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım I. Divan Şiiri*, İstanbul 1966, s. 156.

17 *Şeyhi Divanı*, tıpkıbasım s. 95-96.

18 *Şah İsmail Hatâyî, eserleri*, I. cild, Bakı 1966, s. 238-239.

-e- veya -i- ile geçen örnekler de görülmektedir. erür ~ erür XV (2^a); irür ~ irür XV (4^b), irmiş ~ irmiş XV (5^b). Arap harfli satırda «iy» şeklinde geçen hitap unsuru, bu i ~ e değişmesine dayanılarak Uygur harfli satırda «e-y» şeklinde okunmuştur. Şark Türkçesinde «ay» şeklinde geçen bu hitap unsurunun metnimizde «ey» şeklinde geçmesi, bu metnin Anadolu'da istinsah edilmiş olması ile de izah edilebilir.

b) Yabancı asıllı bazı kelimelerdeki ilk hecedeki -e- sesi -i-, yine yabancı asıllı bazı kelimelerdeki ilk hecedeki -i- sesi de -e- olmuştur. Farsça *feryād* kelimesi VII (6^b)'de *firyād*, yine Farsça *pinhān* kelimesi de XIII (3^b)'de *penhān* olarak geçmektedir. Yine yabancı asıllı kelimelerin ilk hecesindeki -e- sesi bir örnekte -e- bir örnekte ise -ü- olarak (XI (1^a)'daki *semen-ber* ~ *semen-ber* imlâsı yanında, XV (3^b)'de *semen-ber* ~ *sümen-ber*) geçmektedir.

c) Yabancı asıllı bazı kelimeler Türkçeleştirilmiştir. «Dür» در «inci» kelimesi VIII (2^b)'de kelime ortasında vav ile, دور imlâsı ile, «gül» گل kelimesi V (2^a)'daki *gül-den* گل دن örneğinde aslî şekli ile bir kere kullanılmış, diğer bütün örneklerde kelime ortasında vav yazılmıştır. *gül* گل VII (6^a); XV (3^b); (5^b); *berg-i gül* برک گل IX (1^a); *gül-gün* گل گون XII (1^a); *gülşen-din* گلشن دین V (2^b); Arapça «*turfā*» طرفه kelimesi VI (2^a)'da توفه şeklinde yine Arapça «*fūrkat*» فرقت kelimesi XIII (5^b)'de فورقت şeklinde yazılmıştır.

d) Bu Türkçeleştirilmiş şekiller tamlamalarda da görülür. «*tarfetü'l-ayn*» تارفه العين tamlaması XIV (6^b)'de *turfetü'l-ayn* توفه العين şeklinde, «*min küllü'l-vüçüh*» من كل الوجوه tamlaması IX (4^b)'de من كل ال وجوه imlâsı ile geçmektedir. Tamlamalarda tamlama y'si yazılmaktadır. *berg-i gül* برک گل yerine IX (1^a)'da برک گل ; «*ömr-i 'azîz*» عمر عزیز yerine XI (2^b)'de عمری *şekl-i mevzûn* شکل موزون yerine XII (2^b)'de شاه خوبی *şah-ı hübân* شاه خوبان yerine XV (5^b)'de شاه خوبان

e) Bu Türkçeleştirilmiş şekillere «*gerçi*» كرجه yerine XIII (4^b)'de geçen كرجه örneğini de ilâve edebiliriz.

f) «*üçün*» اوچون yanında bir örnekte «*için*» اچين (*ne için* XXXI (5^a); *ni için* XIII (3^b); *bağrum için* VIII (2^b);

g) «*Tek*» تاك «gibi» yanında bir örnekte «*dek*» داك XII (3^a);

h) V (1^b)'de Uygur harfli satırda geçen «*bolmaz-a*» şekli Arap harfli satırda «*olmasa*» şeklinde geçer.

ı) Ablatif eki olan «*-dın, -din*» yanında bir örnekte «*-den*» şekli geçer. V (2^b)'de *gülşen-din* گلشن دین ; V (2^a)'da «*gül-den*» گل دن.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Abdurrezzak Bahşı bir Uygur kâtibidir. Osmanlıca imlâyı iyi bilmemekte bu yüzden de yukardaki örneklerde de görüldüğü gibi zaman zaman Osmanlı imlâ geleneğinin dışında kalan şekilleri yazmaktadır. Uygur harfleriyle yazdığı metni satırın altında Arap harfleriyle verirken fonetik telâffuzun hâkim olduğu bir Arap imlâ sistemi kullanması ile de bazı imlâ ve gramer hususiyetlerinin tesbitine yardım etmiş olmaktadır.

IV. 160 (1^a)

Lutf-i aytur

Lufî aytur

Hezec + --- / + --- / + --

- 1 Melek y-a hür bilmen y-a per-i sen
Melek yā hūr bilmen yā perī sin
Bu refdar il-e y-a kevgi ter-i sen
Bu refdār ile yā kevgi derī sin
- 2 Felek-niñg atlaz-ı tek kök ton içr-e
Felek-niñg atlas[ı] tek kök ton içr-e
Meger kim afdab-ı haver-i sen
Meger kim afdāb-ı hāverī sin
- 3 Bu serv-ı kad-tü şekli şiv-e birl-e
Bu serv kıdd ü şekl ü şive birle
Ayıdım rast kim-niñg tilber-i sen
Ayıt-kın rāst kim-niñg dilberi sin
- 4 Kosüñg sihr öğredür Keşmir elin-e
Közüñg sihr öğretür Keşmīr iline
Osüñg testan-ı fen-niñg tefter-i sen
Özüñg destān-ı fen-niñg defteri sin
- 5 Melaḥat kişver-i-niñg til-rubayı
Melāḥat kişveri-niñg dil-rübāyı
Ledafet ma'den-i-niñg cevher-i sen
Letāfet ma'deni-niñg cevheri sin
- 161 (1^b) 6 Kıy-a bakmaq bil-e can-lar eridniñg
Kıya bakmaq bile cān-lar erit-tiñg
Kirişm-e san'ad-i-niñg ser-ger-i sen
Kirişme san'atı-niñg zer-geri sin

- 7 Bu Lutf-i-niň canın tivan-e kıldıň
Bu Luţfi-niň cânın dıvâne kıldıň
 Ne-tür atıň kayu yer-lig per-i sen
Ne-dür adıň kayu yirliġ perî sin

V.

Bu taķı Ludf-i-niň ġasel-i
Bu daġı Luţfi-niň ġazeli

Hezec + --- / + --- / + --

- 1 Nigar-a sen-sisin mendin ne ġasıl
Nigārā şen-sizin mindin ne ġaşıl
 Eger can bolmaz-a tentin ne ġasıl
Eger cân olmasa tendin ne ġaşıl
- 2 Çuu ġultin yoķ turur bulbül-ġa buyı
Çü ġülđen yoķ turur bülbül-ġa buyı
 Bahāru bāġu ġulşentın tin ne ġasıl¹⁹
Bahār u bāġ u ġülşen-din ne ġaşıl
- 3 Cefa vu 'işv-e-ler-ni fen tutup sen
Cefā vü 'işvelerni fen tutup sen
 Munuň tek 'işv-e vü fentın ne ġasıl
Munuň tek 'işve vü fen-din ne ġaşıl
- 4 Kişi kim yoķ turur mihrü vefaz-ı
Kişi kim yoķ turur mihr ü vefāsı
 Eger ġurşit-tür andın ne ġasıl
Eger ġürşid-tür andın ne ġaşıl
- 5 Bu turlüg ġusn il-e Lutfi ġuluň-ġa
Bu türlüg ġüsn ile Luţfi ġuluň-ġa
 'İnayet kılmasaň sendin ne ġasıl
'İnāyet kılmasaň sendin ne ġaşıl

162 (2^a)

19 Uygur harfli bu mısradā, ablatif eki müstensih tarafından sehven «ġulşentın tin» şeklinde yazılmıştır.

VI.

Bu taķı Lutf-i-niñg

Müctes + - + - / + + -- / + - + - / + + -

163 (2^b)

- 1 Sihi suhur-ı tecell-i yusüñg safa-sında
Zihî zühür-ı tecellî yüzüñg şafāsında
 Sevadı kufr mu'ayyen kosüñg qar-a-sında
Sevād-ı küfr mu'ayyen közüñg qarāsında
- 2 Ne turfa noķdayı mevhum-tur seniñg aģsüñg
Ne turfa noķta-i mevhum-dur seniñg aģzüñg
 Ki cān-ni koydı vücudu 'atem ar-a-sında
Ki cān-ni koydı vücūd u 'adem arasında
- 3 Eger barur men elig-tin maħall-i 'ayb tegül
Eger barur men elig-tin maħall-i 'ayb degül
 Ki fidn-e-ler bar uşol ğamz-e mer-ħabasında
Ki fitne-ler bar uşol ğamze merħabāsında
- 4 Raķib koz-i-çe sürseñg min-i koñgül usmen
Raķib köziçe sürseñg mini köñgül üzmen
 Ki maslaħat kop erür ħusn el-i cefasında
Ki maslaħat köp erür ħusn eli cefāsında
- 5 Ne tip bu ħal-i perişan-nı aydayın añģge kim
Ne dip bu ħāl-i perişān-nı aytayın añģa kim
 Yuz-i qar-a-lar erür sulf tek qar-a-sında
Yüzi qaralar erür zülf tek qarāsında
- 6 Ol ay koz-i-ge bu ser-geşde-ni kaçan ilz-ün
Ol ay közi-ge bu ser-geşte-ni kaçan ilsün
 Ki afdab erür serr-e tek hav-a-sında
Ki āftāb erür zerre tek havāsında

- 7 Yüsüñg-ni kormez-e bir tem-te can berür Ludfi
 Yüzüñg-ni körmese bir dem-de cān birür Luṭfi
 Sabur-luğ ne tiler 'ışk mübdel-a-sında
 Şabūr-luğ ne tiler 'ışk mübtelāsında

VII.

Sek[k]aki aytur²⁰

Sek-kākī aytur

Recez -- + - / -- + - / -- + - / -- + -

164 (3^a)

- 1 E-y sulf-i sencirim birer tivan-e-ler-ni yat kıl
 İy zülfi zencirim birer dīvānelerni yād kıl
 Beşşaş yuz-ni korsedip gamgin koñgöl-ni şat kıl
 Beşşāş yüzni körsetip gamgīn köñgöl-ni şād kıl
- 2 Koñglüm nedin tuşt-i seniñ yoluñg-ta ol bir kadğu-ğa
 Köñglüm nidin tuşti seniñ yoluñgda ol bir gadğuğa²¹
 Ol nun qaşıñg haq[k]-ı çun bu kadğu-tın asat kıl
 Ol nūn qaşıñg haqq-ı çün bu kadğudın āzād kıl
- 3 Her tem kelip hān²² mulki-ge 'ışkıñg şeh-i-niñg elciz-i
 Her dem kilip hān²² mülki-ge 'ışkıñg şehi-niñg ilçisi
 Canım-ğa aytur ki revan çıkmak-ka isdi'dat kıl
 Cānım-ğa aytur ki revān çık-mak-ka isti'dād kıl

20 Sekkākī'nin bu gazelini, aşağıda transkripsiyonu verilen Luṭfi'nin gazeli ile karşılaştırınız. (İ.H. Ertaylan, Lūṭfi Divanı, s. 123-124).

- 1 Ey sehī-kaḍ bendeni hecr ilgidin āzād kıl
 Kayğuluk köñglüm-ni vaşluñg birle bir dem şād kıl
- 2 Cānıma her dem kilip aytur firākıñg ilçisi
 Kim revān ten mülkidin çıkmak-ka isti'dād kıl

21 Metinde غدغوغه yazılıdır. Bu şekli aynı beyitin ikinci mısraındaki غدغودین şekli ile karşılaştırınız.

22 Uygur ve Arap harfli nüshalarda «hān» şeklinde yazılan kelimenin mana itibariyle «ten» şeklinde olması gerekirdi.

- 4 Kafir kosüñg yuz miñg bil-e ger min-i ol öldürmez-e
Kāfir közüñg yüz miñg bile ger mini ol öltürmese
 Qan tokküçi gamsenñg-ni sen her tem menñge cellat kıl
Qan tökküçi gamzeñg-ni sen her dem mañga cellād kıl
- 5 Her niçe hūkmüñg-tür revan e-y ş-a ‘aşık-lar oz-e
Her niçe hūkmüñg-diür revān iy şāh ‘āşık-lar öze
 Her iş-ni çun sorulğuz-ı elbed[d]e atlu tat kıl
Her iş-ni çün sorulğusı elbette ‘adl ü dād kıl
- 6 Çun gül yusüñg bulbül bigi canım-nı kıldı bi-çarar
Çün gül yüzüñg bülbül bigi cānım-nı kıldı bī-çarar
 Asıg-sız uşbu soz mañga aydur sen az firyat kıl
‘Āşık²³-sız uşbu söz mañga aytur sen az firyād kıl
- 165 (3^b) 7 Kir-püküñg[üñg] elmaz-ı ger Sek[k]ak-i bağrın tilmez-e
Kirpüküñg[üñg] elmas[ı] ger Sekkāki bağrın tilmese
 E-y şuh sin gamsenñg oq-ı peykan-e-ni pulat kıl
İy şuh sen gamzeñg oqı peykāneni pülād kıl
- 3 Tağ dik ‘aşık-nı köydürdüñg bu şivn-lik bile
Mundın artuq-rağ mini sin bir yolu Ferhād kıl
- 4 Qāmetiñg-niñg kul-luğında yaş idi olğaydı serv
Başı titrer imdi haclet-tin anı āzād kıl
- 5 Hālī kim cāndın eşer bardur sağın-ğıl bende-ni
Min çü ölsem h‘āh unur-ğıl anda h‘āhl yād kıl
- 6 Gül yüzüñg kıldı çü bülbül tik köñgülni bī-çarar
Asıg itmes niçe kim ayturlar az feryād kıl
- 7 Niçe kim hūkmüñg irür şāhım revān Luṭfi öze
Çün her iş sorulğusı elbette ‘adl u dād kıl

23 Uygur harfli satırda «asıg-sız» şeklinde doğru olarak yazılan mısra, Arap harfli satırda müstensih tarafından sehven «‘aşık-sız» şeklinde yazılmıştır.

VIII.

Sek[k]aki aytur²⁴*Sekkākī aytur*

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + - -

- 1 E-y meniñ köñglüm-ni sulfi tek perişan eylegen
İy miniñg köñglüm-ni zülfi tek perişan eylegen
Nar yañgakıñg odı-tur bağrım-nı biryān eylegen
Nār yañgakıñg otı-dur bağrım-nı biryān eylegen
- 2 Tur meñgizlig işleriñg her tem köşüm-ni baħır idip
Dür miñgizlig işleriñg her dem köşüm-ni baħır itip
La'liñg ol kan tek meniñg bağrım için kan eylegen
La'liñg ol kân tek miniñg bağrım için kan eylegen
- 3 Yuz oz-e sulfüñg erür genc usd-i-de yadğan yılan
Yüz öze zülfüñg irür genc üstide yatқан yılan
Ah uşol genc arsuz-ı-tur biz-ni vıran eylegen
Āh uşol genc arzūsı-dur biz-ni vırān eylegen
- 4 Sa'y kıl köñglüm iv-i hem asru vıran bolmaz-un
Sa'y kıl köñglüm ivi hem asru vırān bolmasun
Sen erür sen kim añga kop ludfu iħsan eylegen
Sen erür sen kim añga köp luř u iħsān eylegen

24 Sekkākī'nin bu gazelini aşığıda transkripsiyonu verilen Lutff'nin gazeli ile karşılaştırınız. (İ. H. Ertaylan, *Lutfi Divanı*, s. 144-145).

- 1 *Ey kara baħtım-nı zülfi tik perişan eylegen*
Nār yañgakıñg otı-dur bağrım-nı biryān eylegen
- 2 *Raħm kılğı bendege ey şāh tıñgrilik için*
Kim irür bizni gedā vü sizni sulān eylegen
- 3 *Yüz öze zülfüñg irür genc üstide yatқан yılan*
Veh uşol genc arzūsı-dur bizni vırān eylegen
- 4 *Şükr vācib-tür ki biz tik sizni muħtāc itmedi*
Aħsenü'l-vech ile sizge munça iħsān eylegen

۵۵

۱۱۹۵۰

سید محمد

البحر الشعرا

صن

مولانا

مسمی

نوائی

سید محمد

ایبورا

۱. سیدی شکر کاج و پیرایم سرور دینار بارالیش
 ۲. آردار دندی بلا باطل کاتیم بارالیش
 ۳. جانیسنگ تاجت انورنگ تون سنج ایله هم
 ۴. و نه نه طبع بابی و زلف خرد و دینیم سیکل
 ۵. جاک قیل کیم سنی ای بدهر تا کیم یلکالیش
 ۶. سنج بوسنگین نی نوع آرزو جانیم مارالیش
 ۷. تیجیات اردی از کله حالت کیم کور کج افی
 ۸. باز ایله دیدی همنوز اول ما تو انیم بارالیش
 ۹. و سیکلیت نور نور ای او نین و بختی دور
 ۱۰. سهر سیکلیتین نشان کله بر نغانیم بارالیش

۵۵

I.

1.

2.

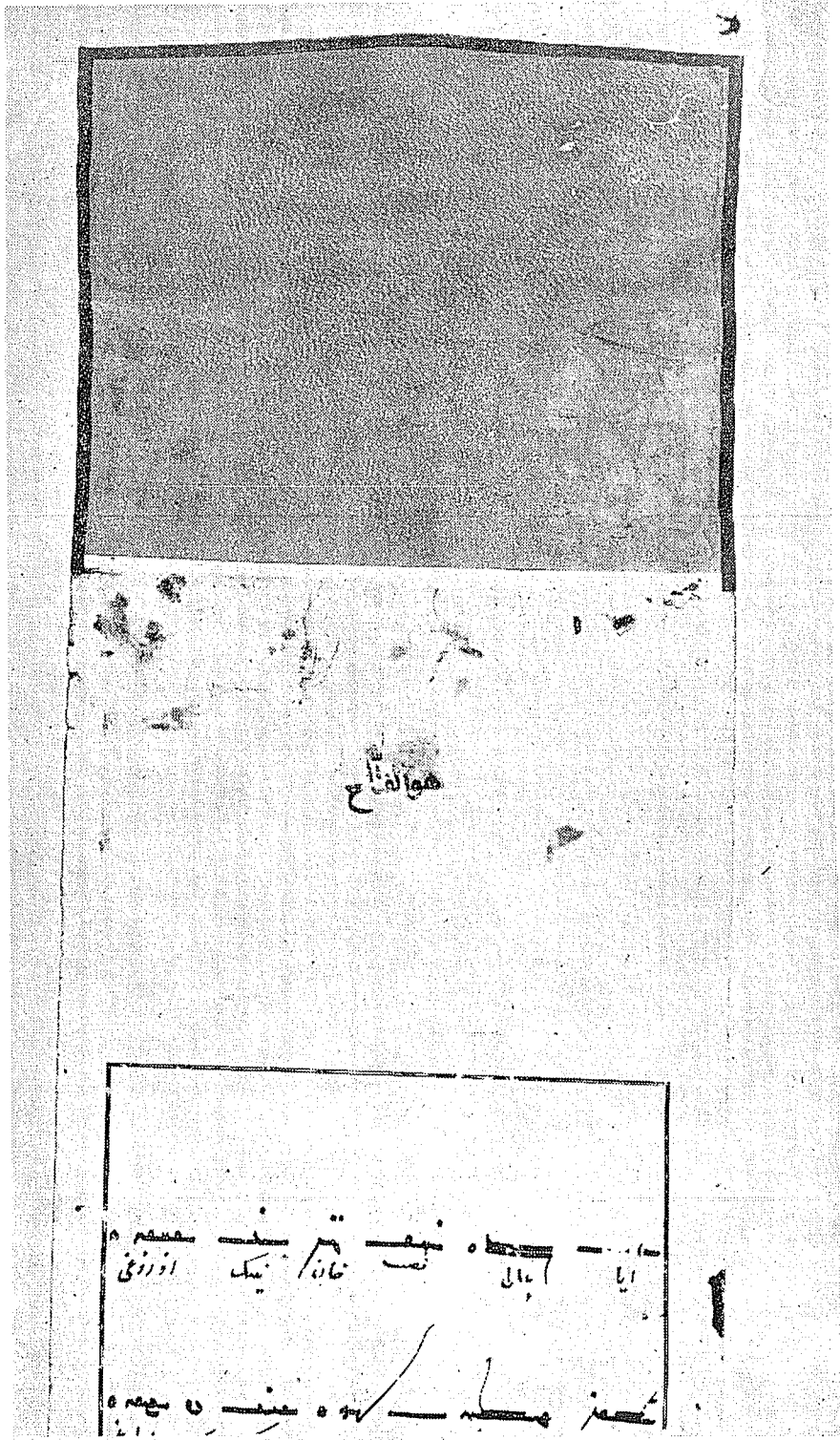
3.

4.

5.

ویرکینین نینان
 کیم بیکلیکین نینان
عصم
 با دینا سپیم دوری دوز بر خوش نامیم مارالمیش
 بیضا فرقت هم قطردن کوب آتایم مارالمیش
 بدک انصاف کتاروی بر دی قطار و تاشتن
 جود کتاریم سبیم یک مور یا نهم مختی
 چون کتار سلطان مایزخان آردی رو تو کتار
 ایستودت چون آردن کندوی سی کتارالمیش
 هر عذر و رسم منکر او بیا سلطانم دولتی غنه
 بو نیستی کیم عذر ناک بو نیستی کیم کوز
 ایستفادتی قولاری کیم نودی نیتی کیم کوز
 ایستفاد بیز نور دکن اوزوق بیزیم مارالمیش
کیر
عصم
 اول بیری نوج کم اینیک نری مجایت مارالمیش
 کوز یا نیکن آهد کوز نیر لعل لئی غار مارالمیش
 ارف نیک بچینی چلیام اینیک سحرین بچیان
 کوز یا نیر نقره باک اوزر یا تاشان مارالمیش
 کوز یا نیر نقره باک اوزر یا تاشان مارالمیش
 کوز یا نیر نقره باک اوزر یا تاشان مارالمیش
 کوز یا نیر نقره باک اوزر یا تاشان مارالمیش
 کوز یا نیر نقره باک اوزر یا تاشان مارالمیش
 کوز یا نیر نقره باک اوزر یا تاشان مارالمیش

- II.
- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- III.
- 1.
- 2.
- 3.

II.

1.

ابرون بادشاه / ری نیک اولاد
 تیریلان نی یزیک برله تیلار من
 پیزی تیل کون / ایل نی تیلار من
 غول کله / تیل کاسی خاک بایند
 اولوس سلطان / ری کتر کله اینک
 بو زلف / بو تیل کرم دور
 بو پندر نم خوار پندر / اوزکا تیل نم دور
 ایر ای بادشاه / ارتاکی عیارت

2.

3.

4.

5.

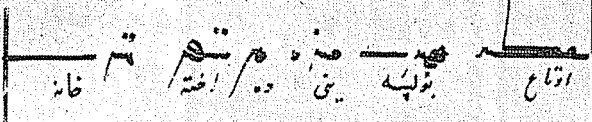
سادات اهل دین یوقق سادات
 سادات جون ازل ده بار ایمنش دوق
 دخی بو محنی اقل غه یار ایمنش دوق
 پت برله سینی کیتوردی
 تشاری جانی غه سیتوردی
 روتاغم روق تورور اوتورمخه بیج
 اوتاع پوزنی ایمنش لر تلور کیم
 اوتاع بولنه سینی ده اخته تم خانه

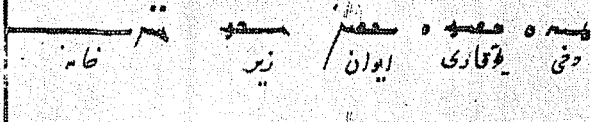
6.

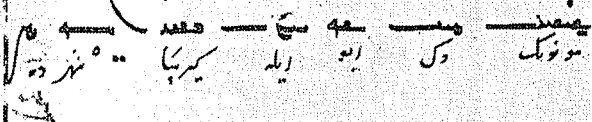
7.

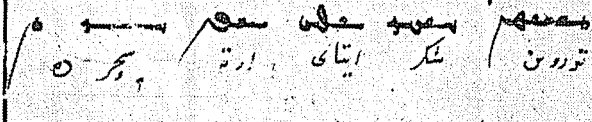
8.

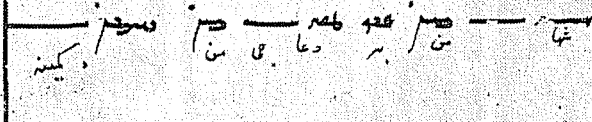
9.

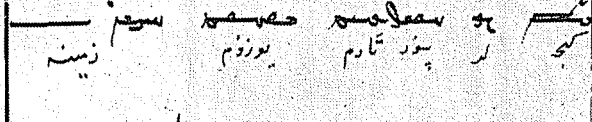
9.

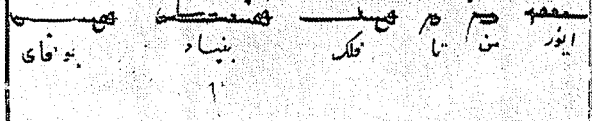
10.

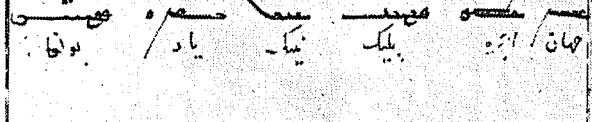

11.

12.

13.

لعمرو الله
 كوت بيل كر سلطان
 لعمرو الله
 تحت ده تورغول

13.

هوو لمصير سعید
 بارى دوش لیرنگ
 سنا همنه
 ادریش اورغول

نكند صر تفریحهم
 قیلا بین ایدی دعا
 سحر
 نحرک من

14.

لعمرو الله
 اوزگا ایلیکا
 حلقه موه صحر
 قرض سکا

هوو لمصیر سعید
 لیرنگ کلون قدم
 تو دغی
 غنر

15.

صر صو صو
 بر یولی بارپون
 صر صو
 لیر ودم غنر

تهنه سنا
 تویرانی کوز تویرانی
 تویرانی

16.

لعمرو الله
 سعادت
 تویران کیم
 کیمیار

کیم اوزکا ایلیکا واجب تور شکا فرض

15.

تور و غنی لوتیک کپون قدم غنی

ویا بر یولی بارپون لر عدم غنی

16.

توتیک نیک تورانی کوز توتیک

تورلن کیم سعادت کیم

17.

مان نارنج جاشک بار بولسون

توتیک دولت یار بولسون

(سورپ للعالمین)

قلمی و بی - جو شهنشیر - ۱۳۳۰ - ۱۳۳۱
 کوزدکاک که لاله رو نپسین اوزا اوزالم یا تورا
 قلمی و بی - ۱۳۳۰ - ۱۳۳۱
 اوجن چچاک لری دور که مکر نزاله یا تورا
 نه عسده - تنجو معوم صغیر قلمی و بی
 نه اویقوسی اغیر انوش منیاک بوختیم نوکر
 ده حکم ده بی - ۱۳۳۰ - ۱۳۳۱
 که موخه ایکم قیلا دور کونکوم آه و ناله یا تورا
 لعلی نو نو خنصره عسده قلمی و بی
 کونولنی نار یکناغی اورتار اوزکا ال بیل
 مته سه - ۱۳۳۰ - ۱۳۳۱
 لوقه اوسا یاری ده جندن قنزار لاله یا تورا
 عسده عسده عسده عسده عسده
 فراف شرجینی اریساک قلمغلی حیسات
 مته مهورن و عسده مده عسده عسده
 رسول شمان جیم ده یوز ریساک یا تورا
 مده مکر - شجره عسده عسده عسده
 که اینجکا اغریق ایتار قصد لطنی که پود
 تیکم ده بیله بی - ۱۳۳۰ - ۱۳۳۱
 قحان که بیلی اول عسین کلاله یا تورا
 کمال دولت
 مده مته مته مته مته
 مده مته مته مته مته
 علم لسلام

1. III.

2.

3.

4.

5.

۱۶۰

ح لطفی ای تئوز

۱. ننگ یار یوز بیلن یا بری پش

۲. یوز رفقاره ایله ای کبکی آری پش

۳. قلک نینگ اطلیس تار کور تون ایخ

۴. نکر یکم اقباب خاوری پش

۵. نو سر قدر قشکل پش

۶. ایت قین رایت یکم ننگ آدبری پش

۷. نوزونک پش اوکر اتوز کتیر ایلیشه

۸. اوزونک دستان قن ننگ دغری پش

۹. اطراش کنوری ننگ دل زبای

۱۰. ننگ یکم یعدی ننگ جوهری پش

تص

IV.

1.

2.

3.

4.

5.

۱۶۱

82

قیاسی --- متبره --- عزیزه --- منکره ---
بفقی بیله جان لر آیت تنک

6.

منصوبه --- نسله --- صنعت ---
زر گری پین

7.

بو لطفی --- نیک جانیه دیوانه ---
آق قیلینک

نه دور --- آقنک --- قیوه ---
یک بری پین

V.

و --- کشتی ---
و --- لطفی ---

و --- کشتی ---
و --- لطفی ---

1.

سنگارا پس پینین ---
مندی نه کاصد

2.

جو عن هوس اولیه ---
تندی نه کاصد

3.

عمو لعل ---
جو کل دن بوق نورور بلبل غم بوی

فسمو هتو ---
بشارو باغ و کولشن

عمو سو ---
بقاوه --- لری فن نوروب پین

~~ممنون~~ ~~ممنون~~ ~~ممنون~~ ~~ممنون~~ ~~ممنون~~
 مؤنوسنگ تاگ عشق ر قن دین نه حاصل
 نیمی چه صفا لعمرو صیحو صفا ما
 یستی یکم بوق نورور مهر و وفا یک
 اگر خورشید نور اندین نه حاصل
 و لعمرو صیحو صیحو صیحو صیحو
 و نور لولک چمن ایکه لطفی نور لولک غله
 و غایت ~~ممنون~~ ~~ممنون~~ ~~ممنون~~ ~~ممنون~~ ~~ممنون~~
هو لکنی که صفت است

4.

5.

VI.

بصره بصره بصره بصره بصره
 زنی ظهوری تجلی یوزونک صفا سنده
 بصره بصره بصره بصره بصره
 بصره بصره بصره بصره بصره
 نه نور ف نقطه مؤهوم دور بینک انوک
 بصره بصره بصره بصره بصره
 که جان بی قویری وجودم غدم آرا پسند
 بصره بصره بصره بصره بصره
 اگر بارور من ایکه چینی غلی غلبه لولک

1.

2.

3.

۱۶۳

83

~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~
که رفتند که باز او شوال غمزه مر جبا پسند
چشم ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~
رقیب کوری که پروز چنگ پستی گوناگون اوزنان

4.

~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~
که مصلحت کوب آردور چشمن اکی جفا پسند
~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~
تاریب ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~
تو حال برستان بی اینا پین انکا یکم

5.

~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~
توزی قرا که آردور زلف سماک قرا پسند
~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~
دهل ای کوزی گاه تو پرگشته فی جان ایلیون

6.

~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~
که افتاب آردور دزه سماک شوا پسند
~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~
توزدنگ فی کوزینا بر دم ده ابلان پروز لطف

7.

~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~
صبور لوقت نه تالار عشق مبتلا پسند
پسند
کامی
ایتنور

VII.

~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~ ~~نه~~
ای زلف زچیزیم بیار دیوانه لونی یاک اقل

1.

۱. ~~بهره بهر~~ ~~بهره بهر~~ ~~بهره بهر~~ ~~بهره بهر~~ ~~بهره بهر~~
 تیشمان یوزنی کوز سبابت تکلش کوز کولنی تاد اقلد
 کوز کولوم پندین شوشتی پینیک یولکله اول برغدوغوه
 ۲. اول نون کاشک ضعی جون بو قدغودین اول قلد
 ۳. مردم کلیل خان ملک کا عنقک نهس پندر الیج
 جانم غه ایتور که روان صغی مقده ایتحصار سرقیل
 ۴. کافر کوزونک یوز ننگ سکا کوز مینی اول اولتور جیا
 قان کوزونک پینک پانی سن مردم شکا جلا اول قلد
 ۵. اول کوزونک دور روان ای شاه جانس لر لوزا
 تر امتی نی جون سورولغوی البته عدل اولو اقلد
 ۶. جون کلد یوزونک بلبلان بیکی جانم نی قیلدی بی قرار
 عاشق سنز اوتوبو یوز سنکا ایتور سن از فرار کلد

خجمله

84

مرد و زن هر دو در یک سو هستند هر دو
کیر و کوشکها اما پس کر بشلگای بیون تیلیکا

ای شوق من غمگین اوقتی ریسکانی بولاد اول
بهره من غمگین

پشلگای
ایتور

ای منک کونکونم بی زلفی ناک بریشان ایلاکان

نار یسکانک اوقتی دور بیون بی بر بیان ایلاکان

دور بینکن ایلت تشارینک هر دم کوزونم بی بحر ایست

لنگ اول کان ناک منک بیون ایچین کان ایلاکان

یون اوزا زلونک ایرور کنج اوشیلده یانقان ایلان

ای اوشول کنج اوزونبی دور بیون بی ویران ایلاکان

بسی قیل کونکونم ایوی بیتم ایرور ویران بولامیون

بسی اوزور بین کیم انکا کوب لطفو ایچیان ایلاکان

7.

VIII.

1.

2.

3.

4.

۱۶۶

رحم قیغیاک بشده غه ای شاه بر پیکری روجون

5.

اول ارور پینی کداور پینی سلطان ایلاکان

بکامینی بولما بیلیب شکالی نیک جان کالی

6.

ای جهان دین عقل آیت اوزی نی اداوان ایلاکان

پسکالی نیک

IX.

وزی دین نیک

غزل ایستور

ای عارضی ترکی کون وی قامتی پرو

1.

روشن یوزونک یکلنچ ییجا یلیج کورمادی تنغ ایشی

اول یوز اوزا زلفونک پالیب بوشانکه یوردینک برار

2.

بیضا صحره ییجا یوشنوه صحره صحره

پیشاپ پیشاپ ییک تولغانور اوز اودنسه اوردو

صحره

35

اینتنک کیم اول خانم ارور انکشرین آنگال اوینکا

3.

اینتنک او جون کنی یحقیق عیوه کوردادی یکن

4.

کوکوم پتلا رجان تقدیرنی صرف ایتنا یوزونک و جهنه

یوزونک یکن من کلک لک و چوه کوردوم ارور و جهنه چین

5.

سوردوم بلیک دین یوز بلیا جانم غم قیلغان کیم دیو

ایلیردی انتنک ده قاشنک یعنی اول ایس اقلغوی سن

6.

عنه بیله اینور کوردنک بی ایکی اولنور سوزله را

دهم نغمه نه به به به به به به به به به به به به به

7.

تیکای کونکلی ارزولر زلفونک جو ارینده اوردون

بر خیم بیکیم مگر ای دور ایجابی دینا جنت اگوطنه

X.

کام مولانا **صافی** **یندیک**

۱۶۸

تغزلی

پنجهک صبرهک نصیبک یه نر تهو مو
 بنگک اویروک کوزونک کاکه خیر باره
 یه نهف تیه عیرتیه نصیب تیه
 یکم اندن عشق جان عه کور خطر باره
 تیجهک صبرهک نصیبک یه نر تهو مو
 قاتنه کوز بیچی اوزدا کوزونک دور
 پنجهک صبرهک نصیبک یه نر تهو مو
 یسکا هر نیجه یکم اندن کوز باره
 پنجهک صبرهک نصیبک یه نر تهو مو
 پنجهک صبرهک نصیبک یه نر تهو مو
 پنجهک صبرهک نصیبک یه نر تهو مو
 که اوشو ای باشی ده قنقله لر باره
 پنجهک صبرهک نصیبک یه نر تهو مو
 قران قیلغای کوزونک ای تاک یوزونک ده
 پنجهک صبرهک نصیبک یه نر تهو مو
 قران دور آری انده یکم نظر باره
 پنجهک صبرهک نصیبک یه نر تهو مو
 قصا کل کران کونی لطفی قشنگ ده
 پنجهک صبرهک نصیبک یه نر تهو مو
 پیلار اوزنه خردی بو قدر یاره

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

۱۶۹

۸۶

مواالاتنا

تینک

۱. بولدی. نهارو جان توغس اول یان هوا اقبالور

۲. کر اقلیده بحقاً منکا دلیز بخت اول

۳. باشتک غم میں صفا برایین دیر اقلید

۴. کوز یوننی ده توردور منی. بخاره ایتنک قنی

۵. کوزک لوک اوجون جیب کوزونماش بخایسی بیضا

XI.

1.

2.

3.

4.

5.

در شایسته نوحه ایریا / بو لطفی
 قتلور
 احوالی
 لطفی
 یس
 یسنگ
 غری

XII.

1. ای قوتنگ طوبی و جت خط کولی کون اوپسته
 2. کوزجوی دوران یسنگ تاک ای کردون اوپسته
 3. بولدی بوژوشم نازک زهیم خوش طبعیم لطفی
 4. خیرجان سالیم نظر اول شکلی بوژون اوپسته
 5. پترو اینک داک قاتنگ پیران دریم و ایما
 6. قیلدی خوش لاشان انواع که مجنون اوپسته
 7. خرم ای کوز میاشی بوژ کوزمای پین قانی ائلا ما
 8. دوتیم دین اغناونک پیل لاجو التونا اوپسته

سرتکایا
 سرتکایا

۵. ~~آفرین قاشندک عقیده خال تاک کوز مردی~~
~~مشک تر دین نقطه اشلی تو دور تون او صفت~~
 ۶. ~~سر وطن لطفی گوزنده قلمدندک یوق تو رنج~~
~~او قوبار مخ لیتی~~
 XIII. **عاشقانه**

1. ای جمال چوین خلقو یغنی لر بیرله غینی
 2. قیل ایندک اوجون کرم کیم بای برات شین حق پسی
 3. لعلکنز قاری دیقندک منکا ای نوری تاش
 4. بی ترکمن دور که قان برله یوروتوش لر ای
 5. کوز کلونیز یوق بولدی ایخندک ده دور بز بد کان
 6. نی اوجون شهنای آدور اول یشور کای دور آنی

۱۷۲

بولدی کونکالوم قوننی صیدی اوزگا دام و اولدی غم
 کربی بیر توی غنایت اوزی دئی پسالرنک مینی
 زلفونکوز بوزیندا بوز بولدی جو شکل لطفی غم
 نی تو قیلگون هزار ادی جو بوق وز کولدی

عرز
 عرز

حقا برون اندن که خلعت انقشیش انهار ایلادی
 جان بیله کونکالوم نین عشقک غم گرفتار ایلادی
 تکر ایونکس دین پوجوک لوک ایلش دوشدی نیانتها
 توز پایش ایکی بیخاق قه اغر اقرار ایلادی
 قائلنک اینور که پینی اول عمر اولدر کویسی دور
 هر نه اینرول کولسی ده اردی بی انهار ایلادی

4.

5.

XIV.

1.

2.

3.

100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0

100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0

100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0

100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0

100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0

100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0

166 (4^a)

5 Raĥm kılğıl bendeġ-a e-y ş-a bir teñgr-i uçün

Raĥm kılğıl bendeġā iy şāh bir tiñgri uçün

Ol erür men-i getavu sen-i suldan eylegen

Ol irür mini gedā vü sini sulţān eylegen

6 Bilmemiş bolm-a bilip Sek[k]aki-niñg can ĥal-i-ni

Bilmemiş bolma bilip Sekkākī-niñg cān ĥālīni

E-y cihan-tın 'aql alıp oz-i-ni nadan eylegen

İy cihān-dın 'aql alıp özi-ni nādān eylegen

IX.

Sekkaki-niñg ġasel-ler-i-tin yan-a bir ġasel aytur²⁵*Sekkākī-niñg ġazel²⁶-leri-din yana bir ġazel aytur*

Recez

-- + - / -- + - / -- + - / -- + -

1 E-y 'arız-ı bergi ġulu vi k̄ameti serv-i çemen

*İy 'arızı bergi ġül ü viy k̄ameti serv-i çemen*Rüşen yusüñg yañğlıġ yan-a heç kormet-i şem'-i²⁷ encümen*Rüşen yüzüñg yañğlıġ yana hiç kormedi, şem' encümen*

2 Ol yuz oz-e sulfüñg salıp busdan-ta yurüseñg birer

Ol yüz öze zülfüñg salıp büstānda yürüseñg birer

Sunbül meñggiz-lig tolğanur oz osın-e verdu semen

*Sünbül miñgizlig tolğanur öz özine verd ü semen*5 *Lutffini dīvāne k̄aldıñg imdi bilmes min dime**Ey cihān-dın 'aql alıp özi-ni nādān eylegen*

25 Sekkākī'nin bu ġazelini aşaġıda transkripsiyonu verilen Lutffī'nin ġazeli ile karşılaştırmız. (İ. H. Ertaylan, Lutfi Divanı, s. 142-143).

1 *Ey 'arızı berg-i ġül ü viy k̄ameti serv-i çemen**Rüşen siniñg yüzüñg bigin tapmadı her şem' encümen*2 *Yüz üzre zülfüñgni salıp bustānda yürüseñg birer**Sünbül meñgizlig tolğanur öz özige verd ü semen*

26 Sehven «ġazeli» şeklinde harekelenmiş!

27 Uygur harfli satırda müstensih tarafından sehven «şem'-i» şeklinde yazılan kelime vezni düzeltmek için «şem'» şeklinde okunmalıdır.

167 (4^b)

- 3 *Erniñg kim ol hâdem erür engüşderin tek ağsıñga*
Erniñg kim ol hâtem erür engüşterin tek ağzıñga
 Anıñg uçün yahş-ı 'akıķ 'omr-i-te kormet-i Yemen
Anıñg uçün yahşu 'akıķ 'ömri-de körmedi Yemen
- 4 *Köñglüm tiler can naķdini sarf idz-e yusüñg vechin-e*
Köñglüm tiler cān naķdini sarf itse yüzüñg vechine
 Bu vech min küllil-vucuh kordüm erür vech-i hasen
Bu vech min küllil-vücüh kördüm erür vech-i hasen
- 5 *Sordum lebiñg-tin yuz bel-a cānım-ğa kılğan kim tiyü*
Sordum lebiñg-din yüz belā cānım-ğa kılğan kim diyü
 İgirt-i allıñg-ta kaşıñg ya'ni ol iş kılguçı men
İgirdi allıñg-da kaşıñg ya'ni ol iş kılguçı men
- 6 *Ĝamz-e bil-e aytur közüñg hey egri oldur sosl-e rast*
Ĝamze bile aytur közüñg hey igri oltur sözle rāst
 Mendin adın kim-tur uşol bilgey bu san'at y-a bu fen
Min[din] arın²⁸ kim-dür uşol bilgey bu san'at yā bu fen
- 7 *Sekkaki köñgli arsu-lar sulfüñg civarın-ta orun*
Sekkākī köñgli arzūlar zūlfüñg civārında orun
 Her neçe kim küfr el-i-tin iman-ı-tın hubbül-vadan
Her niçe kim küfr eli-dür imān-ı-dın hubbül'vatan
- 3 *La'liñg kim ol hâtem durur engüşteri tik ağzıñga*
Anıñg kibi yahşu 'akıķ 'ömrinde körmedi Yemen
- 4 *Köñglüm tiler cān naķdini sarf itse yüzüñg vechine*
Bu vech min küllil-vücüh kördüm irür vech-i hasen
- 5 *Sordum lebiñg-din yüz belā cānımğa salğan kim tiyü*
Sigirdi alıñgda kaşıñg ya'ni ol iş kılguçı men
- 6 *Ĝamze bile aytur közüñg hey igri oltur söyle rāst*
Mindin ögün kim-dür k.m. ol bilgey bu san'at yā bu fen
- 7 *Bu Luḡfi köñgli arzūlar zūlfüñg civārında orun*
Her niçe ol küfr ili-dür imāndın ol hubbül'vatan

28 Müstensih tarafından sehven «Mandin adın» yerine «Min arın» yazılmıştır.

X.

Mevlan-a Lutfi-niñ ğaseli²⁹*Mevlānā Lutfi-niñ ğazeli*

Hezec + --- / + --- / + ---

- 1 Seniñ ostrük kosüñg-ge ne haber bar
Seniñ ösrük közüñg-ge ne haber bar
Kim andın 'aqlu can-ğa kop hadar bar
Kim andın 'aql u cān-ğa köp hatar bar
- 2 Kaşım koz baħr-ı osr-e koprüküñg-tür
Kaşım köz baħrı özre köprügüñg-dür
Señgge her neçe kim andın koder bar
Sañga her niçe kim andın köder bar
- 3 Muneccim kaşu kosüñg korgeç aydur
Müneccim kaş u közüñg körgeç aytur
Ki uşbu ay baş-ı-ta fitn-e-ler bar
Ki uşbu ay başı-da fitne-ler bar
- 4 Kıran kılğay kosüñg ay tek yusüñg-te
Kıran kılğay közüñg ay tek yüzüñg-de
Kıran-tur ar-ı anda kim nasar bar
Kıran-dur arı anda kim nazar bar
- 5 Kaz-a kelgen kun-i Lutf-i kaşıñg-ta
Kazā kilgen küni Lutfi kaşıñg-da
Tiler özin muradı bu kadar bar
*Tiler özin muradı bu kadar bar*³⁰

29 Lutfi'nin bu gazelinin Uygur harfleriyle yazılmış bir nüshası, hâlen British Museum Or. 8193'de kayıtlı bulunan ve 1431/1432 yılında Yezd şehrinde Mansur Baħsı tarafından istinsah edilen mecmuanın 172^b ile 182^a sahifelerinde bulunmaktadır.

30 Metinde müstensih tarafından sehven \bar{y} olarak yazılmıştır.

XI. 169 (5^b)

Mevlan-a Lutfi-niñg gâsel-i
Mevlânâ Lutfî-niñg gâzeli

Muzâri

-- + / - + - + / + - - + / - + -

- 1 Boldı baharu can kuş-ı ol yan hav-a kılur
Boldı bahâr u cân kuşı ol yan havâ kılur
 Her niçe ol nigar-i sumen-ber cefa kılur
Her niçe ol nigârî sümen-ber cefâ kılur
- 2 Ger kılmaz-a cefa meñge tilber 'aceb tegül
Ger kılmasa cefâ mañga dilber 'aceb degül
 Omr-i 'asiz kim-ge cihan-ta vefa kılur
'Ömri 'azîz kim-ge cihân-da vefâ kılur
- 3 Başñg-ğa men safa bereyin tir kılıç bil-e
Başñg-ğa min şafâ bireyin dir kılıç bile
 Çevr edmez oz-i mihr uçün imt-i safa kılur
Cevr itmes özi mihr üçün imdi şafâ kılur
- 4 Koz boyn-ı-ta turur men-i biçar-e-niñg kan-ı
Köz boynu-da turur meni biçare-niñg kanı
 Hüb-lar bil-e mini çu uşol mübdel-a kılur
Hüb-lar bile mini çü uşol mübtelâ kılur
- 5 Korklük uçün habib körünmez cefaz-ı heç
Körk-lük üçün habîb körünmes cefâsı hiç
 Tuşnam neçe berz-e bu Lutfi tu'-a kılur
Düşnâm niçe birse bu Lutfî du'â kılur

170 (6^a)

XII.

Mevlan-a Lutf-i-niñ ğasel-i
Mevlānā Lutfi-niñ ğazeli

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

- ✓ 1 E-y ğadıñg tubı vu cennet ğadı gulgun usdin-e
İy ğadıñg tūbī vü cennet ğađđ-ı gül-gün üstine
Kormet-i tevrān seniñg tek ay gertun usdin-e
Körmedi devrān seniñg tek ay gerdün üstine
- 2 Boldı sosüm nasukü sihnim ğoşu tab'ım ladif
Boldı sözüm nāziik ü zihnim ğoş u tab'ım lağif
Her neçe saltım nasar ol şekli mevz-un usdin-e
Her kaçan saldım nazar ol şekli mevzün üstine
- 3 Serv anıñg tek ğamediniñ ğayran[ı]-tur kim tayım-a
Serv anıñg dek ğāmetiniñ ğayrānı-dur kim dā'imā
Ķıldı ğuş-lar aşıyan andağ ki Mecnun usdin-e
Ķıldı ğuş-lar āşiyān andağ ki Mecnün üstine
- 4 Her tem e-y koz yaş-ı yuz kormey men-i faş eylem-e
Her dem iy köz yaşı yüz kormey mini fāş eyleme
Tevletim-tin ağnadıñg yıl-lar çu alduñ usdin-e
Devletim-din ağnadıñg yıl-lar çü altun üstine
- 171 (6^b) 'Aferin ğaşıñg ğamında ğal tek koz merdüm-i
'Āferin ğaşıñg ğamında ğāl tek köz merdümi
Muşki ter-tin noğtayı sülisi turur nun usdin-e
Müşki ter-din nođta-i sülisi turur nün üstine
- 6 Ger vadan Lutfi kosinde ğılmadıñg yođ-tur 'aceb
Ger vatan Lutfi közinde ğılmadıñg yođ-tur 'aceb
İv ğoparmağ-lığ erür tuşvar Ceyhun usdin-e
İv ğoparmağ-lığ erür düşvār Ceyhün üstine

XIII.

Lutfi gâsel-i

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

- 1 E-y cemalu h̄usn u h̄ulku şiv-e-ler birl-e gâni
 İy cemâl ü h̄üsñ ü h̄ulķ u şiveler birle gâñi
 Kıl anıñg için kerem kim bay yaradmış h̄aķ sen-i
 Kıl anuñg için kerem kim bay yarat-mış h̄aķ sini
- 2 La'liñgiz fikr-i taķikinde mañga e-y baġr-ı taş
 La'liñgiz fikri daķikinde mañga iy baġrı taş
 Bir tegirmen-tur ki kan birl-e yorüdmüş-ler anı
 Bir tegirmen-dür ki kan birle yörütmiş-ler anı
- 3 Köñglümüz yok bold-ı vu aġsıñg-ta-tur bir bet guman
 Köñglümüz yok boldı vü aġzıñg-da-dur bir bed-gümân
 Ni için penhan erür evvel yaşur-may-tur an-ı
 Ni için penhân erür evvel yaşurmay-dur anı
- 172 (7^a) 4 Bold-ı köñglüm kuş-ı sayt[ı] osgē tamu tan-e-ġa
 Boldı köñglüm kuşı şaydı özge dām ü dāne-ġa
 Ger-çi bir yol-ı inayet koz-i-tin saldıñg mini
 Gerçi³¹ bir yolu 'ināyet közi-din saldıñg mini
- 5 Sulfüñgüz hecrinde soz boldı çu muşkül Lutfi-ġa
 Zülfüñgüz hecrinde söz boldı çü müşkil Lutfi-ġa
 Ni nev-a kılz-un hesar arı çu yok-tur gülşeni
 Ni nevā kılsun hezār arı çü yok-tur gülşeni

XIV.

Lutfi gâsel-i

Lutfi gâzeli

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

31 «Gerçi» kelimesi كرجی yerine كرجه şeklinde yazılı!

- 1 **Ḥaḵ** burun antın ki ḥil'at naḵşın ishar eyledi
Ḥaḵ burun andan ki ḥil'at naḵşın izhār eyledi
 Can bil-e koñglüm-ni 'ışkıñg-ğa girifdar eylet-i
Cān bile koñglüm-ni 'ışkıñg-ğa giriftār eyledi
- 2 Şekker ağsıñg-tım suçüg-lük aldıvu tent-i nebat
Şekker ağzıñg-dın suçüg-lük ilti vü tendi nebāt
 Tasmeyin iki yığaç-ka ahır ikrar eylet-i
Tüzmeyin iki yığaç-ka ahır ikrār eyledi
- 3 Ḥalıñg aytur ki sen-i ol 'omr oltür-güz-i-tür
Ḥalıñg aytur ki sini ol 'ömr öldürgüsi-dür
 Her ne osrük koñgli-te erti mey ishar eyledi
Her ne ösrük koñgli-de erdi mey izhār eyledi
- 173 (7^b) 4 Ol min-i ko[y]tür-güçi kosüñg oz-e sulfüñg uçün
Ol mini köydürgüçi közüñg öze zülfüñg uçün
 Ger Ḥalil ermez netin ḥaḵ ot-nı busdan eylet-i
Ger Ḥalil ermes nidin ḥaḵ ot-nı bōstān eyledi
- 5 Ger felek-niñg ḵast-ı yoḵ-tur can-ı-mız-ğa ne uçün
Ger felek-niñg ḵaşd[ı] yoḵ-tur cānı-mızğa ne uçün
 Furḵadıñg tağ-ı bil-e bağrım-nı efgar eylet-i
Furḵatıñg dāğı bile bağrım-nı efgār eyledi
- 6 Na-tuvan kosüñg meger hem-tert isder ki mini
Nā tüvān közüñg meger hem-derd ister ki mini
 Heçr[e]³² il-e bir turfadı'l-'ayn içre-bimar eylet-i
Heçr ile bir turfatü'l-'ayn içre bīmār eyledi
- 7 Bu koñgül-niñg başın-a tofraḵ kim her yan barıp
Bu köñgül-niñg başına tofraḵ kim her yan barıp
 Ludfi-ni barça 'asiz-ler koz-i-te ḥor eylet-i
Lufi-ni barça 'aziz-ler közide ḥor eyledi

32 Uygur harfli metinde fazla olarak - e - yazılı!

XV.

Lutfi gâsel-i

Lutfî gâzeli

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

174 (8^a)

- 1 *Öltürür hicrân mini ol râhat-ı cândın yırak*
Tüşmesün gül mevsimi hiç kimse cânândın yırak
- 2 *Yaz fasl-ı kim erür 'ıyş u tarab-niñ mev-simi*
Yaz faşlı kim erür 'ıyş u tarab-niñ mevsimi
Salt-ı bulbül tek min-i gerdun gulisdan-tın yırak
Saldı bülbül tek mini gerdün gülistândın yırak
- 3 *Lal-e tek bağrım-ta tağ ermiş 'aceb kim kalmışam*
Läle tek bağrım-da dağ irmiş 'aceb kim kalmışam
Bir semen-ber yuz-i gül serv-i hıraman-tın yırak
Bir sümen-ber yüzi gül servi hırâmândın yırak
- 4 *E-y köñgöl hasret-te can bergil tağ-ı vasl isdem-e*
İy köñgöl hasret-te cân birgil dağı vaşl isteme
Kim irür mihru vefa ol şah-ı huban-tın yırak
Kim irür mihr ü vefâ ol şah-ı hübândın yırak
- 5 *Korki-niñ bağında yıgmış mehveşim gül hırmeni*
Körk[i]-niñ bāğında yıgmış mehveşim gül hırmeni
Bir nefes ol vech il-e irmiş men efgan-tın yırak
Bir nefes ol vech ile irmiş men efgândın yırak
- 6 *Ludfi sulf u yuz-i-tin hayret maqam-ı-ta tuşüp*
Lutfî zülf ü yüzi-din hayret maqamı-da tuşüp
Bir 'aceb 'alem-te kalmış küfr u iman-tın yırak
Bir 'aceb 'âlem-de kalmış küfr ü imândın yırak